

A test fogalma Jeromos Izajáshoz írt kommentárában

Jeromos Izajáshoz írt kommentárja fontos helyet foglal el a patrisztikus kommentárirodalomban, hiszen az első olyan keresztény kommentár, amely nemcsak a Septuaginta és a Vetus Latina, hanem a héber szöveg alapján készült. Kétségtelen, hogy az ókori egyház egyik legnagyobb tudósa. *Vir trium linguarum ...* Három nyelvnek az embere, ami az akkori viszonyokban nem volt mindennapi jelenség az egyházyatyaik körében. Jeromos kommentára megírásakor felhasználta elődjeinek műveit. Ismerte Cezárei Eusebiosz, Nagy Sz. Baszileosz és talán Aranyszájú Sz. János Izajáshoz írt kommentárjait. A két utolsó csak töredékesen maradt fenn.¹

A test fogalma Jeromos Izajáshoz írt kommentárjában a tárgya ennek a tanulmánynak. Azt fogjuk megvizsgálni, egyrészt, hogy hogyan fordítja le Jeromos az idevágó héber fogalmakat, és hogyan értelmezi kommentárjában. Másrészt Jeromos nyilván nemcsak akkor beszél a testről Izajáshoz írt kommentárjában, ha szó szerint előfordul a HB-ban, hanem akkor is, amikor olyan izajási verseket kommentál, amelyek ugyan nem tartalmazzák a bászár / főnevet, de Jeromosnak alkalmul szolgálnak ezek a versek, hogy az emberi testről kifejtse véleményét. Két latin kulcsfogalmat vizsgálunk meg alaposabban, nevezetesen a *caro* és a *corpus* szavakat. A test leggyakrabban használt héber megfelelője a בָּשָׂר (ejtsd: bászár). Más héber fogalom is jelölheti a testet, mint pl. גוּיָה (ejtsd. gevijáh test Ter 47, 18) vagy גַּף (ejtsd: gaf. test, személy Kiv 21, 3. 4.) vagy עֲצָם (ejtsd: ecem. csont, mint a test legszilárdabb része Iz 38, 13; 58, 11).² Mivel az első két héber szó גוּיָה és גַּף Izajás könyvében nem fordulnak elő, eltekintünk tőlük. Elemzésünk tárgyát tehát elsősorban a *caro* és a *corpus* latin fogalmak alkotják.

I. Caro – hús-test

*VUL Iz 10, 18 et gloria saltus eius et Carmeli eius ab anima usque ad carnem consumetur et erit terrore profugus*³

¹⁸Testestől lelkestől megsemmisíti erdejének és gyümölcsöskertjének dicsőségét, és olyan lesz, mint a senyvedő beteg.

Jeromosnak nehézségei vannak a 18. vers lefordításával. Az egyik feltűnő eltérés a וּבְרֵמְלוֹ fordításánál adódik. Úgy néz ki, hogy nem különböztette meg בְּרֵמְלוֹ kertet jelentő fogalmat a Palesztina területén fekvő, gazdag és gyönyörködtető vegetációja miatt a Bibliában oly gyakran emlegetett Karmel hegyétől. Formailag a két fogalom azonos. A Gesenius Héber-Arám szótárban azonos formában, de külön jelentéssel rendelkeznek. Az első jelentése: gyümölcsös, kertszerű ültetvény, vagy eledelt ill. tészta is jelölhet, ami feltehetőleg összezúzott ill. megőrölt friss gabonaszemekből készült (Lev 23, 14. 2Kir 4, 24). Ez a szó tulajdonnévként is áll a HB-

¹ Jeromosról és Izajáshoz írt kommentárjáról részletesebb bemutatás olvasható: OLÁH Zoltán, „Izajás az egyházyatyaik kommentárirodalmában”, in *Studia Theologica Transsylvaniensia* 12 / Supplementum, 2009, 99–137. Vö. 107–114 oldalak.

² Vö. W. GESENIUS, *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*, Springer Verlag, Berlin / Göttingen / Heildelber, ¹⁷1962, 956. 971.

³ Érdemes megnézni a Vetus Latina fordítását: C³: in illo die ardebunt montes et colles et per praeripia fugient quasi qui fugit a flamma ardente.

VL. E³ in die illa estinguentur montes et colles et saltus et devorabit ab anima usque ad carnes

ban, és Kármel hegyét jelöli, ill. Józs 15, 55 és 1Sám 25, 5 versben a Holttenger nyugati partján fekvő várost,⁴ amely Hebrontól délkeletre található, ahol Abigail él férjével.⁵ Kármel hegyével kapcsolatosan joggal várnánk el, hogy a HB כַּרְמֵל Isten szőlőskertjét⁶ a teofórikus nevekhez hasonlóan az Istennév kiírásával jelölje, amennyiben elfogadnánk a népies etimológiai magyarázatot. Több tudományos feltételezés született a kármel főnévvel kapcsolatosan:

1. Vannak, akik a כַּרְמֵל szóból vezetik le, amelyhez hozzákerült egy lámed szuffixum. Erről az utóagról megoszlanak a vélemények. Már Gesenius (Thesaurus 713) ezt a lamedet kicsinyítő képzőnek tartotta, és többen követték őt ebben.
2. Vannak, akik a magánhangzók disszimilációjával magyarázzák. Ezek szerint a kármel a kármén formából keletkezett. Kerem – kármén – kármel. Koehler a homonomiát két külön szóból vezeti le.⁷
3. Van egy másik népies etimológiája is, amit már Origenész így rögzít: Κάριμηλ ἐπίγυσις περιτομῆς, amit Jeromos is átvesz tőle: Carmel, cognitio circumcisionis (MPL 23, 1231 kk, 803 és 820). Ez az etimológia összeteszi a héber krh és a múl szavakat.⁸

Jeromos Vulgatájában a Kármel⁹ hegyének pusztulása szimbolikusan jelképezi az Asszírok teljes pusztulását. Idézi a zsidó magyarázatokat, mely szerint az asszírok hadserege Iz 37, 36 verse alapján egyetlen egy éjszaka alatt 185 ezer embert veszített. A zsidó hagyomány szerint az asszírok ruhái megmaradtak épségben, miközben a testük titokzatos tűzben teljesen elpusztult. Ebből arra következtethetünk, hogy az „ab anima usque ad carnem” az asszírok teljes pusztulását jelöli Jeromos szerint is, hiszen ismét a zsidóktól vesz át egy gondolatot, miszerint az asszírok seregének pusztulása oly nagy, hogy csak 10-en maradtak meg belőle.¹⁰

Napjaink szentírásmagyarázói, mint Berges, Dafni tanulmánya nyomán azt állítja, hogy ez a kifejezés az egész embert, mindkét dimenziójában jelöli, úgy a belsejét, mint a külsejét. Tehát merizmussal van dolgunk. Berges szerint ennek a kifejezésnek továbbá az is a szerepe, hogy összekapcsolja a két metaforát, az embert és az erdőt. Először, mint emberről beszél Izajás az Asszír birodalomról, másodsor, mint tűzzel elpusztított erdőről.¹¹ Dafni szerint ez a kifejezés, ami a jól ismert נֶפֶשׁ-ból és בָּשָׂר-ból, illetve מֵן és az עַד partikulákból áll találóan lefordítható a „teljesen és mindenestől” kifejezéssel.¹² A birtokviszonyt jelölő szuffixumok (erdejének és kertjének ékessége) arra engednek következtetni, hogy a hasonlatok az Asszír királyra vonatkoznak. A lélektől a testig, vagy testestől-lelkestől kifejezés az ember teremtésének az ellentétje, ahogyan azt a Ter 2, 7 versben olvashatjuk.¹³ A מִנְפֶשׁ וְעַד-בָּשָׂר egyrészt csak élőlényekre,

⁴ W. GESENIUS, *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*, Springer Verlag, Berlin / Göttingen / Heidelberg, 171962, 363.

⁵ M. J. MULDER, „כַּרְמֵל Karmael“ 340–351, in *TWAT IV.*, Kohlhammer Stuttgart, 1984. 343.

⁶ RAJ Tamás, http://www.erec.hu/belso/content/2002_11/raj.html

⁷ M. J. MULDER, „כַּרְמֵל Karmael“ 340–351, in *TWAT IV.*, Kohlhammer Stuttgart, 1984. 341.

⁸ M. J. MULDER, „כַּרְמֵל Karmael“ 340–351, in *TWAT IV.*, Kohlhammer Stuttgart, 1984. 342.

⁹ Jeromos ezekkel a szavakkal ismerteti Kármel hegyét: Et ... Carmelus, qui est mons in Galilea nemoribus consitus, supposito igne velociter concrematus; Kármel, ami egy hegy Galileában ligetekben helyezkedik el, és az alárakott tűzben gyorsan elpusztul. V. ö. HIERONYMUS, *Commentariorum in Esaiam*, CCSL LXXIII Brepols 1963, 139, 20–21.

¹⁰ V. ö. HIERONYMUS, *Commentariorum in Esaiam*, CCSL LXXIII Brepols 1963, 139, 10–25.

¹¹ V. ö. Willem A. M. BEUKEN, *Jesaja1–12*, in *HThKAT*, Herder Freiburg, 2003, 288–289.

¹² „ganz und gar” kifejezést használja németnyelvű cikkében. Újgörögül pedig így fordítja: καθ'όλοκληρίαν. V. ö. Evangelia G. Dafni, „מִנְפֶשׁ וְעַד-בָּשָׂר” in *VT* vol. XLIX 1999, 301–314, 301.

¹³ Ahogyan a SzIT szentírásfordítása találóan fogalmaz. Testestől-lelkestől kifejezésünk találóan tükrözi a feltehetően közmondás formájában még a prófétai szöveg előtt létezett מִנְפֶשׁ וְעַד-בָּשָׂר. Valami hasonló fordítást

emberre és állatra vonatkozatható, másrészt ez az élőlény a keretei által nyer meghatározást. A bibliai héber gyakran a kiinduló pont מן patikula segítségével egy bizonyos kifejezést szembeállít a végső ponttal, azért, hogy ezáltal megjelölje mindazt, ami a kettő között található.¹⁴ Biblikus szempontból a test és a lélek kapcsolatát Delitzsch-csel így közelíthetjük meg: A test a léleknek a háza. Hasonló gondolatot fejez ki J. Pederson is, amikor azt állítja, hogy a test és a lélek elválaszthatatlanul együtt vannak. A test egyenlő a lélekkel, a maga külső formájában, vagy másképp fogalmazva, a test a léleknek megnyilvánulása.¹⁵

^{VUL} **Iz 22, 13** et ecce gaudium et laetitia occidere vitulos et iugulare arietes comedere carnes et bibere vinum comedamus et bibamus cras enim moriemur¹⁶

¹³ *De íme, itt eközben öröm és vidámság van, marhákat ölnek, és juhokat vágnak, húst esznek, és bort isznak: "Együnk és igyunk, mert holnap úgyis meghalunk!"*

Izajás 22, 13 versénél érdekes felfigyelni a LXX fordítására. Amikor a בָּשָׂר az emberi testet jelöli akkor a görög fordító a σάρξ főnevet használja. Amikor a fogyasztásra alkalmas húst jelöli a héber szöveg, a LXX a κρέα fogalmat használja. Pl. MTörv 12, 23 vagy Ter 9, 4 versekben.¹⁷ Jeromos ezt a szentírási részt teljesen teológiailag magyarázza. Szerinte ez a fenytés az eretnekeknek is szól, akiket az Úristen a megtérésre provokál, akik a két fal között megvetik a régi medence vizét, és maguknak tavat ástak, ahová az alsó medence vizét gyűjtötték, amelynek vize nem az égből, hanem a földből van. Sírásra hívja őket; mert boldogok, akik sírnak, mert nevetni fognak. Siralomra, hogy nehogy később hallják: Sírunk és nem gyászolunk. Kopaszságra (hívja), hogy a halál minden műve elveszen, és mindaz elragadtasson testéből, aki nem a testben él. Zsákba öltözésre (hívja), nehogy mindjárt Jeruzsálem után a cingulumért (gyászruháért) kötéllel öltöztessenek fel. Azok azonban ellenkezésképpen sírás, gyászás, kopaszság és bűnbánati ruha helyett, örvendeznek és vigadoznak, és mintha a halállal minden befejeződne, borjukat vágnak, és kecskebakokat nyúznak, hogy húst egyenek és bort igyanak, és káromkodó szavakat mondjanak. Amíg ebben a világban vagyunk, törekedünk az ingyenc falatokra, ez az életmottójuk. A holnapi nap ugyanis, az eljövendő idő, értelmetlen lesz. Az effélék hangoztatóit megfenyíti Isten, hallja a káromkodás szavait, és addig nem fogja abbahagyni ezt az ellenségeskedést, amíg meg nem hálnak a bűnnek és a rossz hajlamoknak, másképp bűnös tetteikkel együtt a pokolba viszik őket. Ezt nemcsak az eretnekekre, hanem a bűnösökre is értelmezi, akik elhanyagolják bűneiket, rosszabb lesz a reménytelenségük. Akit behálóz a szenvedély, az egyesíti a bűnrel a káromlást, azért hogy az élők haláltól bűdösödvé végezzék életüket. Maga EPIKUROSZ mondja: *A halál után nincs semmi, és maga a halál a semmi.*¹⁸

nyújt Heszüchiosz is katénájában, hiszen ezekkel a szavakkal fordítja le: ὁμοῦ τὴν σάρκα καὶ τὴν ψυχὴν együtt a testet a lélekkel. Vö. M. FAULHABER, *Hesychi Hierosolymitani Interpretatio Isaiae prophetae*, Friburgi Brisgoviae, 1900, o. 34.

¹⁴ V. ö. Evangelia G. Dafni, „מִנְקֶשׁ יַעֲרֵב-בָּשָׂר” in *VT* vol. XLIX 1999, 301–314, o. 305.

¹⁵ V. ö. Evangelia G. Dafni, „מִנְקֶשׁ יַעֲרֵב-בָּשָׂר” in *VT* vol. XLIX 1999, 301–314, o. 309–310.

¹⁶ VL. E. Ipsi vero fecerunt laetitiam et exultationem mactantes vitulos et immolantes oves ut comederent carnes et biberent vinum dicentes: manducemus et bibamus cras enim moriemur.

VL. K. ... edamus et bibamus cras enim moriemur

VL. E. Aegyptium hominem et non deum

¹⁷ V. ö. Evangelia G. Dafni, „מִנְקֶשׁ יַעֲרֵב-בָּשָׂר” in *VT* vol. XLIX 1999, 301–314, o. 305.

¹⁸ V. ö. HIERONYMUS, *Commentariorum in Esaiam*, CCSL LXXIII Brepols Turnhout 1963, 303–4, 1–30.

^{VUL} **Iz 31, 3** Aegyptus homo et non deus et equi eorum caro et non spiritus et Dominus inclinabit manum suam et corruet auxiliator et cadet cui praestatur auxilium simulque omnes consumentur

³ *Egyiptom ember, és nem Isten, lova test, és nem lélek; ha az Úr kinyújtja kezét, elbotlik a segítő, és elesik a megsegített, együtt vesznek el mindnyájan.*

Jeromos fordítása jól tükrözi a héber szöveget, és egyben eltér a Vetus Latinától, amely a LXX nyomán *Aegyptium hominem et non deum*. A Septuaginta összeköti a 3. Verset az előző vers fölkerekedni igéjével: „... és felemelkedik (az Úr) a gonosz emberek házai, és üres reményük ellen, az egyiptomi, aki ember és nem Isten, ellen.” Ezzel a mondatszerkesztéssel némileg elhomályosodik a Héber szöveg értelme, amely szembeállítja az Istent és az embert, a húst és a lelket. Magyarul elég nehéz visszaadni a görög szöveg értelmét, főleg a két tárgyesetet, ahogyan azt a LXX német fordítása is teszi.¹⁹ Továbbá a görög szöveg kihagyja fordításában a וְיָרֵךְ szót, és csak segítségről beszél. Nem lélek (HB) → nincs segítség lesz (LXX).

Jeromos egzegetikai érzéke mellett nemcsak fordítása, hanem szövegmagyarázata is tanúskodik: A héber szöveg ellentétpárjait – t. i. ember – Isten, hús és lélek – párhuzamot szentírási idézetekkel fejt ki. Jeremiás 42, 15-20 verseit idézi fel, hogy rámutasson, még máskor is hasonló volt a nép magatartása, amikor a Kaldeusoktól félelme miatt, Egyiptomba menekült, ami felér a bálványimádással. Isten kultuszának birtoklásával hivalkodnak azok, akik bálványokban reménykednek. A nép az egyiptomi lovasságban reménykedik, nem ismervén a Zsolt 32, 17 versét: *Csalóka a ló az üdvösségre*.²⁰ Izrael nem emlékszik már a Kiv 15, 1 sem, mivel bizalmát a harci kocsikba, lovakba és lovasokba helyezi, elfelejtve hogy *lovat és lovast a tengerbe vetett (az Isten)*. Jeremiás próféta által az Úr megígéri segítségét azoknak, akik Júda földjén maradnak. De ők az Urat nem keresték, a próféta szerint. Nem mintha ők keresték volna, hanem őket kereste az Úr, és az ígét mégis megvetették. Érdekes, hogy az Úr rosszat hozott rájuk (adduxit malum) kifejezést Nebukanezárra, nem személyére, hanem az általa megtestesített dologra alkalmazza. A 3. vers jelentését: *Egyiptom ember és nem Isten, lovaik hús és nem lélek*²¹ Jeremiás 17, 5.6. verseivel értelmezi: *Átkozott az ember, aki emberben reménykedik, aki húsba helyezi erejét, és az Úrtól elfordul a szíve. Olyan lesz, mint a cserje a pusztában, ami nem látja, amikor jó érkezik*.²² Idézi a Zsolt 59, 13. versét: *Az ember segítsége hiábavaló*.²³ Jeromos szerint ez a próféta szó mindazokra alkalmazható, akik az üldöztetés, a gyötrődés és a szorongatás idejében nem Istenbe, hanem az Egyiptomiakba bíznak, vagyis a világ embereinek segítségébe,²⁴ nem ismervén az Egyiptomban megkísértett Ábrahámot, ahol Isten népét sárral és erővel összeforrasztották, amit lelkileg tüzes kemencének hívnak. Ezért mondja János is a Jelenések könyvében: *A hely, amelyen az Urat keresztre feszítették, Szodomának és Egyiptomnak hívják*. (Jel 11, 8)

¹⁹ Hadd álljon itt a Septuaginta Deutsch, szerk. Wolfgang Kraus és Martin Karrer, Deutsche Bibelgesellschaft Stuttgart, 2009. „^{2b} ... und er wird sich erheben gegen die Häuser böser Menschen und gegen ihre nichtige Hoffnung, ³ den Ägypter, den Menschen und keinen Gott, Fleisch von Pferden, und es ist keine Hilfe ...“

²⁰ Fallax equus in salutem vö. V. ö. HIERONYMUS, *Commentariorum in Esaiam*, CCSL LXXIII Brepols Turnhout 1963, 401, 29.

²¹ Aegyptus homo est, et non Deus; et equi eorum caro et non spiritus. V. ö. HIERONYMUS, *Commentariorum in Esaiam*, CCSL LXXIII Brepols Turnhout 1963, 402, 44.

²² maledictus homo qui confidit in homine et ponit carnem brachium suum et a Domino recedit cor eius, erit enim quasi myrice in deserto et non videbit cum venerit bonum ... Jer 17, 5b–6a. V. ö. HIERONYMUS, *Commentariorum in Esaiam*, CCSL LXXIII Brepols Turnhout 1963, 402, 45–48.

²³ ... vana salus hominis ... HIERONYMUS, 402, 48.

²⁴ ... Secularium hominum auxilium... HIERONYMUS, 402, 55–56.

^{VUL} Iz 40, 5 et revelabitur gloria Domini et videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est ^{VUL} Iz 40, 6 vox dicentis clama et dixi quid clamabo omnis caro faenum et omnis gloria eius quasi flos agri

⁵ Akkor kinyilvánul az Úr dicsősége, és látni fogja minden ember egyaránt. Bizony, az Úr szája szólt. ⁶ Egy hang szól: "Kiálts!" És mondtam: "Mit kiáltsak?" Minden test csak fű, és minden szépsége olyan, mint a mező virága.

Ezt a szakaszt az egyházatya természetesen János evangéliumának a fényében értelmezi. Felidézi a zsidók küldöttsége és a Keresztelő János közötti párbeszédet. Isten dicsősége nem Jeruzsálemben, hanem a nemzetek pusztaságának sokaságában jelent meg. Jeromos figyelmét felkelti a szövegnek az a kifejezése, hogy maga a hús látja meg Isten üdvösségét. Miért a test látja meg Isten dicsőségét? Teszi fel a kérdést. Miután megjelent Isten dicsősége, és ez alatt Jeromos Krisztus megjelenésére gondol, gyorsan és váratlanul minden megváltozott, és az Úr útja kész lett, azért, hogy megjelenjen a pusztában Isten dicsősége. Amikor Jézus a Jordánban megkeresztelkedett, és Isten Lelke galamb formájában rászállt, és rajta maradt, az Atya hangja felülről ezt mondta: *Ez az én szeretett fiam, akiben kedvem telik, őt hallgassátok.*²⁵ Korábban azért nevezi a Biblia testnek az embert, mert Isten Lelke nélkül volt. Ezt a Ter 6, 3 versével támasztja alá: „Nem marad éltető lelkem az emberben örökké.” A hús csak azért látja Isten üdvösségét, mert Joel próféta mondja: *Kiárasztom lelkemet minden testre, és prófétálni fognak.*²⁶ Tehát Jeromos értelmezése szerint Isten Lelke nélkül az ember csak test. Rejtélyes, hogy mit ért Jeromos az alatt, hogy János nemcsak abban az időben kiáltott, és hogy joggal hívják hangnak. Aztán alkalmazza Keresztelő János feladatát az Egyház tanítóira, akik szüntelenül hívnak, hogy tegyük egyenessé az utakat és ösvényeket a szívünkben Isten számára, teljünk el erényekkel, hajoljunk meg alázattal, a görbét tegyük egyenessé, a göröngyöst simává. Így méltók leszünk arra, hogy megláthassuk az Úr dicsőségét.²⁷

Egy általános disputát találunk a testről Jeromos kommentárjában Iz 40, 6. versével kapcsolatosan.

*Ha valóban meg akarod érteni a test törékenységét, és azt, hogy az órák pillanataiban növekszünk és csökkenünk, nem maradunk soha abban az állapotban (ameddig beszélünk, diktálunk és írunk, életünk egy része tovaszáll. Nem ingadozik (Izajás) fűnek nevezni a testet, és dicsőségét mintegy a fű, vagyis a mezők legelőinek virágát. Aki az imént csecsemő, nyomban gyermek; aki gyermek, hirtelen ifjú; és az öregségig bizonytalan időtartalmakon keresztül változik; önmagán tapasztalja az öregséget, és csodálkozik, hogy mennyire nem fiatal. A szép asszony a serdülők seregeit vonzza maga után, felszántott fővel korlátozódik, és aki korábban a szerelemre volt, az most unalomra lesz. Hogyan is írta a görögök egyik híres szónoka: A test szépségét vagy az idő teszi tönkre, vagy a renyheség emészteti meg.²⁸ Tehát kiszáradt a test, és odatűnt a szépsége, mert Isten Lelke és rendeletei fújtak felette. Azért, hogy visszatérjünk az általános disputából az Írás rendjébe: az, aki a földinek (ember?) képét viseli, és a szenvedélyeknek és a fényűzésnek szolgál, fű és múló virág. Aki azonban birtokolja és őrzi a mennyei képet, az a test, amelynek az Úr megadja az üdvösséget, aki naponta megújul a teremtő képmására, és romolhatatlan és halhatatlan testet kapva, dicsőséget cserél, nem természetet.*²⁹

²⁵ Mt 3, 17

²⁶ Jeromos csak utal Joel 3, 1 versre, de nem idézi pontosan. A LXX beosztása szerint ez a vers Joel 2, 28. Versével azonos. A CCSL kiadás a Septuaginta ill. A Vulgata számozását adja meg. Különös, hogy a Vulgata számozása a Septuagintájéval azonos, holott Jeromos a Héber szöveget fordította.

²⁷ Vö. HIERONYMUS, 456, 20–47.

²⁸ ISZOKRÁTESZ *ad Demonicum*, 6 ed. Matthieu net Brémond, I., p. 124. Vö. HIERONYMUS, 457, 35-6.

²⁹ Vö. HIERONYMUS, 457, 35-6.

VUL Iz 44, 16 medium eius conbusit igni et de medio eius carnes comedit coxit pulmentum et saturatus est et calefactus est et dixit va calefactus sum vidi focum

VUL Iz 44, 19 non recogitant in mente sua neque cognoscunt neque sentiunt ut dicant medietatem eius conbusi igne et coxi super carbones eius panes coxi carnes et comedi et de reliquo eius idolum faciam ante truncum ligni procidam

¹⁶Felét elégeti tűzben, felén húst sűt, megeszi a sűltet, és jóllakik; fel is melegszik, és így szól: "De jól megmelegedtem! Érzem a tűzet!" ... ¹⁹Nem fontolják meg szívűkkel, nincs tudásuk és belátásuk, hogy így szólnának: "Felét elégettem tűzben, parazsán kenyeret is sűtöttem, sűtők húst is, és megeszem; a maradékából pedig undok bálványt készítek, és egy fatuskó előtt hajolok meg."

Ennél a szakasznál Jeromos szokatlanul nagy egységet idéz egyszerre Iz 44, 1–20. Talán azért, mert sem a szöveg, sem a jelentése nem tartalmaz különösebb nehézséget. Megjegyzi, hogy a Septuaginta, néhány szó kivételével, nem tér el a héber szövegtől.³⁰

Különösen a kézműves hírneve és epekedése által bizonyosodik be a művészt silánysága. Ha ugyanis fából szobor készül, az emberi képet fejezi ki, és minél szebb lesz, annál nagyobbak bizonyul az Isten. A szobrot szentélyben helyezik el, örök börtönbe zárják azt, ami hosszú ideig növekedett az erdőben, és a fák különbözősége által lehetett cédrus vagy tölgy, cseréfa vagy pinea. Csodálatosképpen darabjai és forgácsai a tűzbe kerülnek, hogy felmelegítsék isten³¹ szobrását, és hogy különböző húseledeleket készítsen. A másik részéből istent készít, és műve befejeztével imádja azt készítője, és művétől kér segítséget. Sem meg nem érti, sem meg nem fontolja, sőt a test és lélek szemeivel sem látja, hogy nem lehet isten az, amelynek egy részét elégette. Nem ember keze által keletkezik az isteni fenség. Tökéletes prófétai beszéd tanúskodik a bálványok nevetségességéről, ami az értelem számára könnyen érthető, és nem követelnek részletes, sőt felesleges magyarázatot. Jeromos Flaccus Szatiráját idézi:

*Egykor fügefafa törzse voltam, haszontalan fa:
Amint egy bizonytalan asztalos széket készített, Priapus lettem.
Inkább istennek akart: azóta isten vagyok, a madarak réme,
Nagyon nagy borzalom.³²*

VUL Iz 49, 26 et cibabo hostes tuos carnibus suis et quasi musto sanguine suo inebriabuntur et sciet omnis caro quia ego Dominus salvans te et redemptor tuus Fortis Iacob

²⁶Megetetem elnyomóidat saját húsuval,és mint a musttól, megittasodnak saját vérűktől.Akkor megtudja minden ember,hogy én vagyok az Úr, a te szabadítód,és a te megváltód, Jákob Hatalmasa."

³⁰ Vö. Hieronymus, 449, 53–5.

³¹ Érthetetlen számomra, hogy a Marcus Adriaen CCSL kiadása miatt írja istent nagy kezdőbetűvel ezekben a versekben, hiszen egyértelmű, hogy bálványokról beszél. Jeromos nem kevés iróniával. Roger Gryson kiadása kis kezdőbetűt használ. Vö. Szerk. Roger GRYSO, *Commentaires de Jerome sur le prophete Isaïe*, in *Vetus Latina*, Aus der Geschichte der lateinischen Bibel, 23-30-35-36., Herder Verlag Freiburg 1993, 1996,1998,1999. Sajnos az öt kötetes kiadásból a 2. Kötet nem állt rendelkezésemre.

³² *Olim eram trunchus ficulnus, inutile lignum:*

Cum faber incertus scamnum faceretne Priapum.

Maluit esse deum: deus inde ego, furum aviumque

Maxima formido. Horat. Satyr. I. 8, 1–4.

Priapius a termékenység és főleg a gyümölcsösök istene volt. Szobrait a gyümölcsösökben állították fel, és a madárijesztő szerepét is betöltötte. Vö. HIERONYMUS, 500, 103–106.

A test fogalma kétszer is szerepel ebben a versben. Jeromos magyarázatai nehézséget okoznak az ellenség kiléte körül, akiket majd saját testükkel táplál, és saját vérükkel itat az Úr. „El lehet-e venni a zsákmányt az erőstől, és megszabadulhat-e a fogoly a vitéz harcostól?” Mk 3, 27 versével magyarázza, ahol a farizeusok Jézust Belzebub munkatársának tartják. „*Senki sem törhet be az erős ember házába, és nem rabolhatja ki holmiját, hacsak előbb meg nem kötözi az erős embert.*” Ez az erős ember az ördög, aki minden népet a maga uralma alá vetett. A világ a rossz uralma alá került, és az igazak közül senki sem tudja legyőzni. Az Úr eljövételével azonban megszabadulnak a nemzetek, akiket az ördög korábban fogva tartott. Minden kincsét szétsztyják az apostolok egyetemes családjának. Akiket a halál céljával vetettek rabságba, az életre szereztek vissza őket. Az erős és a félelmetes nem más, mint az ördög, akit az Úr ereje győz le. Ennek a magyarázatnak a nehézsége, hogy az ördögnek testet és vért kellene tulajdonítania, ahhoz, hogy alkalmazhatók legyenek rá Izajás szavai. Másrészt az ellenségekben azokat látja –és ebben közelebb áll a szöveg értelméhez –, akik Siont elnyomták. Az Úr ezek felett mond ítéletet, és egyben legyőzi a gigászt, és megmenti Sion gyermekeit, és az ellenséges erőket³³ saját testükkel eteti és saját vérükkel itatja, azért, hogy nehogy más halálával lakjanak jól, hanem saját pusztulásuk által. Tehát azért, hogy saját testüket kapják táplálékul, ez saját pusztulásukat is jelenti, és ennek következtében testük elfogyasztásával megszűnnek létezni. Akik testek, mivel elveszítették Isten lelkét, saját testüket fogyasztják. Itt ismét azzal a jeromosi elképzeléssel van dolgunk, miszerint az Isten Lelke nélkül az ember csupán testnek, caro-nak tartja, ahogyan az Iz 40, 5 verséhez fűzött magyarázataiban már kifejtette. A Zsolt 23, 3 versét idézi: „Ha rám törnek a gonoszok, hogy elemésszék testemet ...” Ez is bizonyíték számára, hogy nem a testnélküli lelket, hanem csak a testet eszik meg, amely a vadállatok harapásától szenved.

^{VUL} **Iz 58, 7** *frange esurienti panem tuum et egenos vagosque induc in domum tuam cum videris nudum operi eum et carnem³⁴ tuam ne despexeris*

⁷ *Íme, törd meg az éhezőknek kenyeredet, és a bujdosó szegényeket vidd be házádba! Ha mezítelent láatsz, takard be, és testvéred elöl ne zárkózz el!*

Ne vesd meg saját testedet, ill. húsodat. Jeromos ragaszkodik a szó szerinti fordításhoz, jóllehet ismeri a Septuaginta szövegét, amelyben ez áll: καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων τοῦ σπέρματος σου οὐχ ὑπερόψη, amit latinul ezekkel a szavakkal ad vissza: et domesticos seminis tui ne despexeris.³⁵ A megvetni ige azonban inkább a Septuaginta, mint a HB szövegét tükrözi. *Ne rejtőzz el előle* lenne a héber szöveg pontos fordítása. Kommentárjában Jeromos mindkét verziót magyarázza. Érdemes figyelni a Septuaginta aktualizáló fordítására: nem a rabszolgák szabadon bocsátása áll előtérben, hanem az uzsora eladósodottjai. Nem a jogtalan bilincseket, és iga kötelékeit kell széttépni, hanem az adósleveleket. „*oldd fel az erőszakos egyezmények kötelezettségeit ... tépj szét minden rosszindulatú okmányt*”. Ha netán nem volna elég érthető,

³³ ... adversarias potestates cibabit carnibus suis, et inebriabit, quasi musto ... Vö. Hieronymus, 548, 40–41.

³⁴ A klasszikus latin irodalom képviselői nem használták a caro főnevet az emberiség vagy az egyedi ember jelölésére. Csak a keresztény latin íróknál fordul ilyen értelemben elő. Vö. *Thesaurus Linguae Latinae*, vol. III. Lipsiae MDCCCXVII. Nem kizárt az sem, hogy Jeromostól kezdődően terjedt el ebben az értelemben.

³⁵ A Septuaginta és a Héber szöveg közötti eltéréseket figyelemmel kíséri, és ha nagyobb eltérések vannak, latin fordításban a héber szövegen túl lefordítja a LXX sőt néha Szümmakhosz, Theodotion és Lükianosz recenzióit is. Ilyen szempontból is hasznossal olvasható kommentára.

Jeromos megmagyarázza, hogy a görög szöveg az adóssági nyilatkozatokról beszél.³⁶ Azokról az írásokról van szó, amelyekben az uzsorások fondorlatai vannak, és amelyek elnyomják a szegényt idegen pénzzel. Ez a jelenség megfigyelhető minden városban, és sok maghasonlásnak is az oka. A héber szöveget a 7. és az 50. Jubileumi (joveli) évekkel hozza kapcsolatba. Ha már a régi történelem szerint így kellett cselekedni, akkor mennyivel inkább a keresztényeknek, akiknek az Úr imája mondja, hogy bocsássunk meg az ellenünk vétkezőknek.³⁷ De mi van azokkal, akiknek nincsenek adósaik, azok hogyan böjtöljenek. Erre ad választ Jeromos a következő vers magyarázatában: *Törd meg a kenyered az éhezőknek.* Nem kenyerekről beszél Izajás, és nem is a szegénység egyetlen kenyérével. Nem az egész kenyeret kell odaadni az éhezőknek, hanem csak azt a részt, amelyet megenne a hívó ember, ha nem böjtölne. Tehát a böjt ne a pénzes erszényt gazdagítsa, hanem a böjtölő lelkét. A te kenyeredből kell adnod, ne abból adj alamizsnát, amit raboltál. De ha nincs kenyered szétosztásra az éhezőknek, akkor sem marad a keresztény alul, mert befogadhatja a szegényt saját házába. A héberben csak ez áll: vidd a házba. Ha nincs házad, vidd a vendégházba / hospitium-ba.³⁸ Ha meztelent lát a keresztény, akkor be kell takarnia, amint az evangélium is tanít: „Akinek két ruhája van, adja az egyiket annak, akinek nincs.” (Lk 3,11) Nem az egyetlen ruhát kell szétarabolni és szétosztani, ahogyan sokan teszik a népszerűsítés kedvéért, hanem a másodikat nem kell megtartani.

Ne vesd meg saját testedet. *Minden ember a mi testünk,*³⁹ tanítja Jeromos. Az irgalmas szamaritánus példabeszédével bontja ki a felebarát értelmét. Az, aki segít a bajbajutottnak, az a felebarát. De a LXX szövegét is magyarázza: *Magvad hozzátartozóját ne vesd meg.* Ezt azokra értelmezi, akikre Pál apostol is gondol a Gal 6, 10-ben. Mindenkiel gyakoroljátok az alamizsnát, de leginkább a hittestvérekkel (maxime autem domesticis fidei).⁴⁰ Jeromos az első általános felebarát-értelmezését némileg szűkíti: „Azok a mi testünk, és azok a mi felebarátunk, akik velünk egy szülőtől származnak. Akik felé a Megváltó kiterjesztette kezét mondván: Azok az én anyám és testvéreim, akik menyeei Atyám akarátát teljesítik (Mk 3, 34-35)” Jeromos első kijelentése, miszerint minden ember a mi testünk, és egyben felebarátunk, enyhén módosul azzal, hogy főleg a hittestvérek a mi felebarátaink.

Jeromos nem éri be csupán a iuxta historiam értelmében adott magyarázatokkal. Szokása szerint ismét célba veszi az eretnekeket. Iuxta tropologiam így fejti ki.⁴¹

³⁶ Sive ut LXX manifestius transtulerunt, obligationes violentiarum cautionum, quas nostri, verbi ambiguitate decepti, id est συναλλαγμάτων, communicationes pro chirographis interpretati sunt. Vö. HIERONYMUS, 665, 15–17.

³⁷ Vö. HIERONYMUS, 665, 20–40.

³⁸ Jeromos használja ezt a fogalmat 42, 3; 108, 14; 123, 14, és kis vendégházat jelöl. Vö. *Ausführliches Lateinisch-Deutsches Wörterbuch I.*, szerk. Karl Ersnt Georges, Benno Schwabe Verlag Basel ¹¹1962, 3086.

³⁹ Omnis enim homo caro nostra est. Vö. Hieronymus, 666, 68.

⁴⁰ Vö. Hieronymus, 666, 75.

⁴¹ Jeromos két hermeneutikai szintet különböztet meg: a iuxta historiam és a iuxta spiritum. Az első szintet a littera és historia fogalmakkal jelöli. A littera, talán Pál apostol törvényellenes polémiaja hatására kevesebbszer fordul elő, mint a historia. A historia mellett még ilyen fogalmak szerepelnek: ordo, veritas és fundamentum. Vö. Brevard S. Childs, *The Struggle to understand Isaiah as a Christian Scripture*, Cambridge 2004, 96. A lelki értelmezésnél több fogalmat használ, mint pl. misztikus, anagógikus, trpológikus és allegorikus értelem. Vannak kutatók, akik Jeromost eklektikus egzegétának tartják, ami formálisan igaznak tűnhet, de talán nem jut el egészen Jeromos metodológiaájának a szívéhez. Nem rendelkezett olyan kifinomult /mesterkelt teológiai háttérrel, mint az alexandriai

Aki minden rossztól tartózkodik, és azt akarja, hogy kedves legyen a bűjtje, ne csak a rossztól térjen el, hanem gyakorolja a jót, hogy feloldja az ellenségeskedés minden kötelékét, ami által az egyszerű keresztények az eretnekek csalásai által gúzsba köttettek. Az egyház embere bocsásson meg nekik, és oldja fel őket. Az eretnekek minden írását pusztítsa el, nehogy behálózzák az egyszerűeket beszédeik. Ha így tesz, akkor megtöri az egyház tanításának kenyerét az éhezőknek, amit maga az Úr készített. A meztelenek azok, akikben nincs meg a hit melege, mert kiölték belőlük az eretnekek, és dideregnek az egyházon kívül. Ezeket a mezteleneket ismét Krisztus ruhájába kell öltöztetni, nehogy továbbra is az ördög megszállottjaiként meztelenül a sírokban éljenek. Így válik nyilvánvalóvá az egyház emberének jóindulata.⁴²

Láttuk, hogy Jeromos legalább két szöveget használ magyarázataiban. Ne vesd meg testedet pedig több szempontból is megközelíti: Minden ember, a hittestvérek sőt még a tévelygő eretnekek is a keresztény ember teste, amit nem vethet meg.

VUL Iz 66, 16 quia in igne Dominus diiudicatur et in gladio suo ad omnem carnem et multiplicabuntur interfecti a Domino

Iz 66, 16 Mert az Úr a tűzben ítélkezik, s kardja által minden test fölött;és sokan lesznek, akiket megöl az Úr.

Jeromos eléggé hosszasan elidőzik a tűz és a kard bibliai értelmezésében.

Isten kezéről beszél, amely ismertté válik szolgáinak és az öt féloknek, és megfenyíti a hitetleneket, valamint ellenségeit, azzal, hogy viselniük kell tetteik következményeit, ha nem végeznek bűnbánatot. *Íme, mondja, az Úr tűzben érkezik, és mint forgószél vagy vihar harci szekere* (66, 15). A tűz alatt az angyali hatalmakat érti Jeromos, amikor az Úr eljön az Atya dicsőségében az angyalok sokaságával, hogy ítéletet mondjon élők és holtak felett. Nem mintha az Úr tűz lenne, hanem akiknek az osztályrészük büntetés, azok emésztő tűzként látják őt.⁴³ Mózes mondja, és ugyanazt megerősíti az apostol, hogy *Isten emésztő tűz* (MTörv 4, 24; Zsid 12, 29), és elemészt bennünk minden szenvedélyes dolgot, szénát, fát és szalmát, és töviseket, azaz ennek a világnak a gondját, amely a jó mag ellenére terméketlenné teszi a földet. Erről mondja a Zsidókhoz írt levél: „De ha bojtortjánt és gazt terem, visszautasításban részesül, és közel lesz az átokhoz, amelynek vége a megsemmisülés.” (Zsid 6, 8).⁴⁴ Isten kardja minden testet megítél. A test a bűnös embert jelenti: Ha nem tértek meg, kardja kivégez. Ezt a bűnös test minden szenvedélyét büntető kardot az Izraeliták a fáraó kezében látták, és panaszkodtak Mózesnek és Áronnak: *Lássa meg az Úr, amit csináltatok, és ítélkezzék fölöttetek, mert gyűlöletessé tettetek a fáraó és szolgálói szemében. Kardot adtatok a kezükbe, hogy megöljenek minket* (Kiv 5, 21) Ezért írja Ámosz is a kardról: *A kard megöl minden bűnöst a nép körében.* (Ám 9, 10). Mindazt, ami szúr, átjár, kínoz és gyötör a Szentírás kardnak nevezi. Azokat sebzi és teszi tönkre a kard, akik nem teljesítették Isten akaratát, és igazságának fényét elhangolták, és a tévedések sötétiségébe burkolták magukat.⁴⁵ Végül ennek az izajási versnek a tartalmát a Róm 2, 5–9 versekben látja részleteiben kifejtve: „⁵Konokságodban és szíved megrögzöttségében csak büntetést halmozol

vagy az antióchiai iskolák bármelyik képviselője. Másrészt egyedülálló egy egész sor praktikus és technikai probléma meglátásában, amelyeket a héber és görög szövegek jelentettek az exegézis számára. Vö. CHILDS, 97.

⁴² Vö. HIERONYMUS, 667, 85–118.

⁴³ Vö. HIERONYMUS, 782, 10–20.

⁴⁴ Vö. Hieronymus, 782, 25-31.

⁴⁵ Vö. Hieronymus, 784, 65–79.

magadra, a haragnak és az Isten igazságos ítélete megnyilvánulásának napjára. ⁶Ő kinek-kinek tettei szerint fizet: örök élettel annak, aki a jótettekben kitartva dicsőségre, tiszteletre és halhatatlanságra törekszik, ⁸haraggal és megtorlással annak, aki haszonleső, s nem hajlik az igazságra, hanem a gonoszsággal tart. ⁹Mindenkit, aki gonoszat művel, utolér a kín és a gyötrem, elsősorban a zsidót, azután a pogányt.”

^{VUL} **Iz 65, 4** qui habitant in sepulchris et in delubris idolorum dormiunt qui comedunt carnem suillam et ius profanum in vasis eorum

Iz 65, 4 A sírokban tartózkodnak, és a rejtkehelyeken éjszakáznak; megeszik a sertéshúst, és tisztátalan hús leve van edényeikben.

^{VUL} **Iz 66, 17** qui sanctificabantur et mundos se putabant in hortis post unam intrinsecus qui comedebant carnem suillam et abominationem et murem simul consumentur dicit Dominus

Iz 66, 17 Akik megszentelik és megtisztítják magukat a kertekben, egy közepén álló mögött; akik megeszik a sertéshúst, az undokságot és az egeret, együtt megsemmisülnek, - mondja az Úr.

A disznóhús fogyasztásról Izajás két utolsó fejezetben kétszer szó esik. A fejezeteknek fő témája a szinkretista⁴⁶ bálványimádás. Mindkét vers nehézséget tartogat a fordító számára. Jeromos a 65, 4 vers esetében a Septuagintát, a 66, 17 versnél pedig a Septuagintán túl Szümmakhoszt és Theodotion-t is idézi.

A 65, 4 LXX változatát így fordítjuk: *Sírokban és barlangokban alszanak állom-látás végett. Akik disznóhúst és áldozati levest esznek, azoknak edényeik mind tisztátalanok. Akik mondják: menj távol tőlem, ne közelíts hozzám, mert tiszta vagyok.*⁴⁷

A szokásos módon Jeromos ad litteram vagy iuxta historiam ad magyarázatot. Ironikusan megjegyzi, hogy nincs az a szentségtörés,⁴⁸ amelyet Izrael népe elmulasztott volna, nemcsak a ligetekben áldoztak, és gyújtottak tömjént, hanem sírokban és a bálványok szentélyeiben szoktak lakni és feküdni, hogy álomban a jövőt kiismerjék. Ez olyan, mint a pogány népek tévelygése Aiszkülapiosz (Aesculapii) szentélyében, akik nem mások, mint a halottak sokadalma. De még ezzel az istentelenséggel sem elégedtek meg, hanem disznóhúst is fogyasztottak, ami törvény által tiltott, és a tegnapi levest, amit a görögök ἑωλον –nak neveznek, mohó torokkal fogyasztották. Mint edényeik, maguk is, tisztátalanokká lettek, és a szemtelen viselkedést valamint a babonáságot naponta olyannyira gyakorolták, hogy mindazt, aki nem ment velük a káprázatba, tisztátalannak ítélték, és kerülték a vele való kapcsolatot, ahogyan azt a zsidók és a szamaritánusok a keresztényekkel teszik, de ugyanígy az eretnekek is, akik nemrég Galliában a hóbortos tanítójuk vezetésével hemzsegttek, akik a vértanúk bazilikáját és minket, akik ott szokásos módon imádkoztunk elkerültek, mint valami tisztátalanoctól elmenekültek. Ezt nem maguk teszik, hanem a bennük lakó ördögök.⁴⁹ Az eretnekek is az emlékeikben nyugszanak, és

⁴⁶ Blenkinsopp „Ítélet a szinkretisták ellen” a címet adja a 65, 1–7 szakaszra. Vö. Joseph BLENKINSOPP, *Isaiah*, The Anchor Bible, New York 2003, 266.

⁴⁷ καὶ ἐν τοῖς μνήμασιν καὶ ἐν τοῖς σπηλαίοις κοιμῶνται δι' ἐνούπνια οἱ ἔσθοντες κρέα ἕϊα καὶ ζωμὸν θυσίων μεμολυμμένα πάντα τὰ σκεύη αὐτῶν. Jeromos latin fordításában: In sepulchris et in secubus dormiunt propter somnia; Qui comedunt carnem suillam et ius hostiarum, profana omnia vasa eorum. Qui dicunt: Abi longe a me, ne appropinques mihi, quoniam mundus sum. Vö. Hieronymus, 747, 5–9.

⁴⁸ Nihil fuit sacrilegii, quod Israel populus praetermitteret ... Vö. HIERONYMUS, 747, 7–8.

⁴⁹ ... daemones ... Vö. HIERONYMUS, 747, 27.

tanítóik üregeiben alszanak. Markion, Valentinus és nemrég Eunomiosz⁵⁰ a lélek tisztátalanságát leprás hússal tanúsították, akik elhagyták a Szentlélek világosságát, és az apostolok asztalát, azért, hogy az ördög sötétségében tartózkodjanak, és a barlangokat szeressék, amelyet Jeremiás próféta misztikus beszéddel elítél: *Örökségem mintegy a hiénák barlangja lett.* Ez a vadállat mindig a tetemet követi, és halott testeknek levével és vérével él.⁵¹

Jeromos meggyőződése szerint azok táplálkoznak disznóhússal, akikről a Szentírás mondja: *Ne vessétek gyöngyszemeiteket a disznók elé.* (Mt 7, 6), a tisztátalan leves pedig az eretnekek könyveiben található. Az eretnekek összes edénye tisztátalan, tudniillik úgy a testük, mint a tanításaik, és annyira balgaságba kerülnek, hogy mindenkit elveszettnek tartanak, akik nem hasonlók hozzájuk.⁵²

VUL Iz 66, 23 et erit mensis ex mense et sabbatum ex sabbato veniet omnis caro ut adoret coram facie mea dicit Dominus

24 et egredientur et videbunt cadavera virorum qui praevaricati sunt in me vermis eorum non morietur et ignis eorum non extinguetur et erunt usque ad satietatem visionis omni carni

Iz 66, 23 Ez történik majd: újholdról újholdra és szombatról szombatra eljön minden ember (caro), hogy leboruljon színem előtt, - mondja az Úr. ²⁴És amikor kimennek, látják majd azoknak az embereknek a holttestét, akik elpártoltak tőlem; mert férgük nem pusztul el, és tüzük nem alszik ki, s iszonyattá lesznek minden ember (caro) számára."

Jeromos szerint az újholdról újholdra és szombatról szombatra kifejezés egy irányt mutat, mégpedig a testi szombatokból és újholdakból lelki újholdak és szombatok felé. Amikor a hold a maga rendje szerint végigfutja pályáját, az újholddal kezdődik az új hónap. Egy csillagászati ismeretet is felhasznál magyarázatában. Jeromos tud arról, hogy a fizikusok szerint a Holdnak nincs saját fénye, hanem azt a Naptól kapja. Amikor fogyatkozik, akkor a föld árnyéka fedi be. Idézi Vergilius, Gergorica, I. 396 versét: *Nec fratris radiis obnoxia surgere luna.*⁵³ *A testvére fénysugarainak eladósodott Hold sem látszik kelni ...* Tropologia útján Jeromos szerint az Egyház a Hold, amely a béke és az üldöztetés közepette növekszik és csökken, és miután a kísértések sötétje elhomályosítja, ismét visszakapja hajdani fényességét, és erről mondja az Írás: *És úgy ragyog a hold, mint a nap. A minden test az egész emberi nemet jelöli, nem csak a zsidó népet. Hasonlóan értelmezi a testet Joel és Zakariás prófétáknál is: Joel 2, 28: Aztán pedig kiárasztom lelkemet minden emberre ... Zak 2, 18? Félje minden test az Urat! Vagy a Zsolt 64, 3: Hozzád jön minden test.*⁵⁴

Amikor kimennek ... minden test, amely az Úr színe előtt imádkozik, vagy a mennyei Jeruzsálemben, vagy bármilyen helyen, ahol tiszta kezek emelkednek. Holttestek azok, amelyek visszautasították Istent. A holttesteket átadják az örök tűznek. Mindkét rész sorsa a feltámadás, úgy az igazak, mint a gonoszok egyaránt. A bűnösök nagy része ráébred lelkiismeretében bűneire, amelyek a büntetésben fokozzák kínjaikat. Jeromos azonban kifejezi reményét, hogy a

⁵⁰ Jeromossal kortárs eretnek (330–395), aki Konstantinápolyban tanult, és Eudoxios, Antióchia homöische püspöke szentelte diakónussá 358-ban. Majd Küzikosz püspöke lesz, és ariánus Egyházat alapít. Tanítását 383-ban végleg elítélik, és száműzetésbe kell mennie. A nikaiai zsinat homoúsziosz dogmája ellen lép fel. Eunomiosz szerint azáltal, hogy az Atya nemzette a fiút inkább heteroóziáról kell beszélni. Tehát az egyik nem nemzett, a másik meg nemzett Isten. Ebben áll a kettejük közötti különbség. Vö. Franz Xaver Ritsch, „Eunomios”, in LThK III. Herder Freiburg 1995, 989–990.

⁵¹ Vö. Hieronymus, 747, 20–37.

⁵² Vö. Hieronymus, 748, 43–54.

⁵³ Vö. Hieronymus, 795, 54. PL 674.

⁵⁴ Vö. Hieronymus, 796, 93–94, PL 674.

büntetés nem tart majd örökké. Többek között ezekkel a szentírási idézetekkel érvel. *Áldalak téged Uram, mert haragudtál rám. De elfordítottad arcodat és megkönyörültél rajtam.* (Iz 12, 1) *Miután háborgásom haragja fellobbant, ismét gyógyítok* (LXX-Iz 7, 4.) *Zsolt 30, 20 Uram, milyen bőséges a te édességed, amelyet elrejtettél a téged félők számára, amelyet a benned bízóknak juttatsz az emberek fiai előtt!*⁵⁵

Corpus – test –

A corpus csupán kétszer fordul elő Izajás könyvében a Vulgatában, vagyis Jeromos latin fordításában.

Az Úr szolgájáról szóló énekekben ezt olvassuk:

Iz 50, 6 corpus meum dedi percutientibus et genas meas vellentibus faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus.

⁶*Hátamat odatartottam az ütlegelőknek, és orcámat a tépdösőknek; arcomat nem rejtettem el a gyalázás és köpdösés előtt.*

Bennünket csak az első sztychon érdekel. A héber szövegben ezt olvassuk: גוי נתתי למצרים , amit a fordítások helyesen így fordítanak: *Hátamat odaadtam azoknak, akik vertek.* Meglepő Jeromos fordítása, hiszen idézi a LXX szövegét, ahol szintén τὸν ὑᾶτόν μου áll, vagyis hátam. Ráadásul Jeromos következetes fordításában, hiszen az 51, 23 versben olvasható

גוי וכתחיל לעבריים: amit Jeromos ismét corpus-szal fordít. A hát (גוי) még csak egyszer fordul elő Iz 38, 17-ben. Érdekes, hogy itt a Vulgatában tergum áll. Kommentárjában nem okolja meg ezt a szóválasztását. Testemet vagy hátamat, azaz nem ragaszkodik feltétlenül az egyik vagy a másik fordításhoz. Magyarázataiban dorsum áll és nem tergum.⁵⁶

Témánk szempontjából érdekes, ahogyan Jeromos az Úr szolgájának adott tudás nyelvét és fülét magyarázza. Kommentárjának ez a szakasza a Septuaginta szövegét tükrözi. Azért kapta (Jézus) az ismeret nyelvét, hogy tudja, mikor kell beszélnie.⁵⁷ Fül adatott a szolgának kegyelemből, nem mintha a természet szerint nem lett volna, hanem azért, hogy megértsük, nem a test, hanem a lélek (mentis) fülét kell érteni. Ennek megerősítésére idézi Lk 8, 8-t „Akinak füle van a hallásra, az hallja meg.” A szolga füleit megnyitotta az Úr a tudomány és a tudás számára, azért, hogy az Atya ismeretét adja át nekünk. A szolga nem mondott ellent, hanem engedelmeskedett a halálig, egészen a kereszthalálig. *Hogy pedig a Fiú az emberi test sacramentumának felvételekor, az Atyától hallotta, hogy mit mondjon, az evangéliumban részletesebben megismerhetjük: Aki küldött engem, az Atya, meghagyta nekem, mit mondjak, és mit beszéljek. (Jn 8, 16. 28.) És ismét: Ahogyan hallom, úgy mondom. (Jn 5, 30). Corporis*

⁵⁵ Vö. HIERONYMUS, 797–798, 1–75, PL 678.

⁵⁶ Ita ut poneret corpus sive dorsum suum ... Vö. HIERONYMUS, 554, 63-4. vagy HIERONYMUS (R. GRYSO), 1453, 64–65. Ha néhol fontosnak bizonyul, ellenőrzöm a R. Gryson által gondozott kritikai kiadást is. De mivel nem állt rendelkezésemre mind a 6. Kötet, csak néhol utalok erre a kiadásra.

⁵⁷ Hoc autem faciebat, quia acceperat linguam disciplinae, ut sciret quando oportet loqui verbum. Vö. HIERONYMUS, 554, 49-50.

sacramentum?⁵⁸ Ahhoz, hogy megközelítőleg jól értelmezzük ezt a Jeromosi szókapcsolatot, hasonló kifejezéseket kell segítségül hívnunk.

A *sacramentum corporis* kifejezést Jeromos még hasonló értelemben használja a 45, 14–17 versek értelmezésénél. Értetlenkedésének ad hangot azokkal a (zsidó) szentírásmagyarázókkal, akik a „*Csak nálad van Isten s rajta kívül nincs más, más Isten nem létezik*” (Iz 45, 14b) Kürosz perzsa királyra értelmezik. Feltételezi, hogy ezek az értelmezések Theodotion recenziójára támaszkodnak. De akárhogy is forgatják, mondja Jeromos, az igazság beszéde elől nem tudnak elmenekülni. *Hogyan lehet Kürosz személyéről állítani, hogy: Valóban te elrejtőzött Isten vagy, Izrael Istene és Szabadítója?* A mi Urunkról Jézusról méltányosabban és valóságosabban állíthatjuk ezt. Az evangélium tanúsága szerint is, „Én és az Atya egy vagyunk.” (Jn 10, 30) Jézust nevezi rejtőző Istennek⁵⁹ a test biztosítékának/ elkötelezettségének felvétele miatt.⁶⁰ Tehát az, amit a második isteni személy magára vesz, azt Jeromos *corporis sacramentum*nak nevez. A II. Vatikáni Zsinat szentségtanában valami hasonló kristályosodik ki. Krisztus az Istennel való találkozás szentsége, és az Egyház a gyökérszentség, amelyet az egyes szentségek kifejeznek és aktualizálnak.⁶¹

Exkurzus a sacramentum jeromosi értelmezéséről

Még másik 4 alkalommal használja Jeromos a *sacramentum* kifejezést. Amikor szentírási bizonyítékokat keres ahhoz a kijelentéséhez, hogy az 50-es szám penitenciát, bűnbánatot jelent, „ennek a számnak a bizonyosságait röviden bemutatja.”⁶² Nyomban következnek azok a szentírási helyek, amelyek megerősítik az ötvenes szám Jeromos által adott szimbolikus értelmét: Ábrahám azért kezdi alkudozását Istennel Szodomaért 50 személynél, mert ők a bűnbánat emberei. Pünkösöd ünnepe az 50. napra esik, a jubileumi év az 50. évben van. Dávid 50. Zsoltára is bűnbánati zsoltár. Vagy Lk 7, 41–43 példabeszédében az egyik szolga 500- dénárral, a másik csak ötvennel tartózik. Amikor a zsidók azt mondják Jézusnak, hogy nem vagy ötven éves sem, azt jelenti, hogy nem vagy tökéletes. Talán bizonyossággal lehetne fordítani a *sacramentum* fogalmat Iz 6, 8. vershez kommentárjában. Jeromos kitér a héber lanú (לָנֹוּ) magyarázatára, amit a LXX, ahogyan megjegyzi érthetetlen módon nem fordít le, hanem helyette ez áll: kit küldjünk ehhez a néphez? Ezt a kit küldjünk, ki megy el nekünk (לָנֹוּ)? A Ter 1, 26 segítségével magyarázza: Teremtünk embert saját képünkre és hasonlatosságunkra. Azért fogalmaz így a Biblia, hogy a Szentháromság bizonyosságát / bizonyítását jelölje.⁶³ A *sacramentum* ebben a szóhasználatban a Szentháromság biztosítója. Azaz ez a kijelentés érv amellelt, hogy az egy

⁵⁸ Vö. HIERONYMUS, 554, 68–72.

⁵⁹ Qui Deus appellabitur absconditus ... Vö. HIERONYMUS, 511, 35–36.

⁶⁰ ... propter assumpti corporis sacramentum ... Vö. HIERONYMUS, 511, 36.

⁶¹ Vö. Szerk. Johannes FEINER, Magnus LÖHRER, *Mysterium Salutis IV/1, Das Heilsgeschehen in der Gemeinde*, Eisideln, Zürich – Köln, 1972, 17.

⁶² Quia vero quinquagenarius numerus semper refertur ad peanitentiam, princepsque peniteantiae, et caput eorum, qui salvantur per peanitentiam, Christus est: breviter numeri huius sacramenta pandamus ... Vö. HIERONYMUS, 44, 9–12.

⁶³ ..., ut sacramentum indicet Trinitatis. Vö. HIERONYMUS, 90, 8–9.

Istenben három személy van. A Ter 1, 26 pedig ennek biztosítéka, sacramentuma. Ugyancsak Iz 6, 9 versének magyarázatánál Jeromos ismét hasonló értelemben használja a sacramentum szót = szentírási hely, amely bizonyít, tanúsít vagy alátámaszt valamit. Biztosítéka a keresztény hitnek. „Menj mond meg ennek a népnek: Hallván halljatok, de ne értsetek, látván lássatok, de ne fogjátok föl.” Aztán a Római levél 11, 32. 33. 11. 15. 25. 26. 28-32. verseit idézi, amelyek a zsidók hitetlenségéről beszélnek, amely a pogány népek érdekében történik Isten üdvözítő tervében. Így sommázza gondolatait: „Tehát Isten nem kegyetlen, hanem irgalmas, amikor egy népet hagy elveszni, azért, hogy megmentse az összeset, hogy a zsidók részben ne lássanak, azért hogy az egész világ lásson. Ezért maga az Úr a vakon született bizonylatát (sacramentum), aki visszakapta látását, az evangéliumban a tropológia szerint magyarázza, és mondja: Azért jöttem a világba, hogy ítéletet tartsak, hogy akik nem látnak, lássanak, és akik látnak, azok vakok legyenek.”⁶⁴

A 7, 10 versének magyarázatában Jeromos a hit sacramentuma szókapcsolatot a hit biztosítéka, bizonylata értelemben használja. Fenntartással idéz bizonyos kommentárokat, amelyek azt állítják, hogy a Szűz nem más, mint a lélek (anima), amely semmilyen vétet nem követett el, és amely magától meg tudja szülni a beszédet, Emmanuelt, az Isten velünk, a jelenlévő Istent. De ne hanyagoljuk el a hit sacramentumát (bizonyosságát), miközben többet tudunk, mint amennyit tudnunk kell.⁶⁵

Iz 45, 14. Verséhez fűzött magyarázataiban, ismét találkozunk a sacramentum corporis szókapcsolattal, amely csak azonos az 50, 6. verséhez fűzött magyarázatának fogalmaival. Röviden azzal a zsidó magyarázattal szeretne leszámolni, amely ebben a szentírási részben Küroszt, a perzsák királyát látja, akinek utolsóként behódolnak Egyiptom, Kus, és a Szabeusok és úgy magyarázza, mintha Isten Kürosznál rejtőzködne. Hogyan lehet akkor a következő szavakat Küroszra értelmezni „Valóban rejtőzködő”⁶⁶ Isten vagy te, Izrael Istene és Szabadítója.”⁶⁷ Isten, akiben elrejtőzik az Isten alatt helyesebben és igazabban Jézus Krisztus értendő, aki az evangéliumban mondja: „Én és az Atya egy vagyunk.” A felvett test sacramentuma miatt nevezik rejtőzködő Istennek, Izrael Istenének és Megváltójának, azaz Jézusnak.⁶⁸

Tehát a test sacramentuma, bizonyossága, biztosítéka kétszer is a felvett emberi természetet jelöli. A jelentését talán a Tertullianus-i használatból tudjuk a leginkább levezetni. Klasszikus használatban a sacramentum azt a pénzüsszeget jelölte, amelyet egy szent helyen a pereskedő felek helyeztek el, és a per elvesztése esetén a pénz az isteneké lett. Ebből a gyakorlatból keletkezik az eskü, különösen a szakrális eskütétel zászlóval. Így aztán kultikus szempontból kötelező szentelést is jelent. Tertullianus vitte be a sacramentum szót a keresztény

⁶⁴ Ergo non est crudelitas Dei, sed misericordia, unam perire gentem, ut omnes salvae fiant, Iudeorum partem non videre, ut omnis mundus aspiciat. Unde et ipse Dominus in evangelio sacramentum caeci a nativitate, qui receperat oculos, vertit ad antropologiam, et dicit: In iudicium ego veni in hunc mundum, ut videntes non videant, et non videntes videant. Vö. HIERONYMUS, 93, 97–102.

⁶⁵ ... ne sacramentum fidei nostrae, dum plura sapimus quam oportet sapere, neglegamus. Vö. HIERONYMUS, 101, 42–50.

⁶⁶ A Deus absconditus elrejtett Istent jelent, de a magyar nyelv inkább rejtőzködő Istenről beszél, ezért most itt is a rejtőzködő jelző áll, az elrejtett helyett. Vö. HIERONYMUS, 510, 36.

⁶⁷ „veret u est Deus absconditus, Deus Israel Salvator” Vö. HIERONYMUS, 510, 24–25.

⁶⁸ Vö. HIERONYMUS, 510, 34–37.

szóhasználatba a kinyilatkoztatás eseményeinek, sőt az egész üdvtörténet jelölésére, amelyek által Isten elkötelezi magát, és amelyek az ember számára feltétlenül kötelező és módosíthatatlan. Gyakran használja Tertullianus a sacramentum fogalmat az ószövetségi előképek (figurae) magyarázatánál. Ezek személyek, események vagy cselekmények az Ószövetségben, amelyek Krisztusra, vagy más újszövetségi személyre utalnak. Így pl. József főpap neve Zakariás 3-ban Tertullianusnak sacramentum. Mózes arcát befedő kendő (Kiv 34, 29) A keresztény számára ezek az üdvtörténeti események, személyek és tárgyak amolyan szentélyek, amelyek segítségével a keresztény felépül. Ezek mind bölcs tanítások. Az Újszövetség kapcsán ilyen szókapcsolatokat használ: sacramentum passionis, sacramentum Nominis Jesu.⁶⁹ A sacramentum szó lett a görög müstérion fordítása is.⁷⁰

A fenti részben a Vulgatából kiindulva próbáltuk megérteni, milyen értelemben használja Jeromos a test – corpus – fogalmat. A következőkben a kommentárban általában használt corpus terminust vesszük vizsgálat alá.

Corpus = Krisztus teste

A corpus terminust gyakran használja, amikor Krisztus megtestesüléséről, valóságos emberségéről beszél. A corpus és a caro párhuzamos fogalak Jeromosnál amikor Iz 63, 8–9a. Versét magyarázza: „*Nem valami követ vagy angyal, hanem az ő arca szabadította meg őket. Szeretetében és irgalmasságában ő maga váltotta meg őket.*” Természetesen számára Krisztusban teljesedik be ez a prófétai szó. Ő az, aki Jó pásztorként visszaviszi vállain az eltévedt bárányt, és az elveszett drachmát megkeresi, és a visszatérő tékozló fiúnak örömmel elébe megy. Nem Mózes és a próféták által ment meg, hanem az én testemet veszi magára, beáramlik az én húsomba, és így a bennem lakó megcsókol⁷¹ engem, hogy Emmanuel legyen.⁷²

A fenséges Istent, a Szentháromságot szemléli Jeromos Iz 6, 3 versénél, akinek dicsősége nemcsak a zsidók jeruzsálemi templomát, hanem az egész földkerekséget betölti. Hozzáfűzi szinte csodálkozva, és ő méltóztatott az emberiség üdvösségéért magára venni az emberi testet, és leszállt a földre.⁷³ „Lám az Úr gyors felhőkön szállva Egyiptomba érkezik” Iz 19, 1 verset Jeromos Krisztus eljövételére alkalmazza. Emberi testet vesz magára. A gyors felhők Szűztől való születését jelentik, emberi mag nélkül jött a világra. A gyors felhő a szűzi testet jelenti. Érkezésére a démonok összerendeztek, ahogyan korábban az Úr jelenlétét nem tudták elviselni Egyiptom bálványai.⁷⁴ Ahogyan később a keleti bölcsek elhagyták a démonokat, és eljöttek el Bethlehembe, hasonlóképpen történt Egyiptom varázslóival és kuruzslóival is.⁷⁵

Krisztus teste és vérének fogyasztásáról beszél Iz 21, 5 versénél: pone mensam contemplare in specula comedentes bibentes surgite principes arripite clypeum.⁷⁶ A próféta által

⁶⁹ Ferdinand KATTENBUSCH, *Das apostolische Symbol, II. Band. Verbreitung und Bedeutung des Taufsymbols*, Darmstadt 1961. Változatlan kiadása a Laipziban 1900 megjelent kiadásnak, 95. Továbbá részletes és nagyon hasznos bemutatás olvasható a bb. Sacramentum alcím alatt in

⁷⁰ E. SOMMERLATH – W. KRECK, „Sakramente” in *RGG V*. Tübingen ³1961, 1321–1329, 1321.

⁷¹ Az Énekek éneke 1, 1 versére utal, amelyet idéz kommentárban: *Megcsókol engem szájának csókja*.

⁷² Vö. HIERONYMUS, 727, 36–45.

⁷³ Vö. HIERONYMUS, 86, 51–54.

⁷⁴ Vö. HIERONYMUS, 192, 10–22.

⁷⁵ Vö. HIERONYMUS, 277, 12–30.

⁷⁶ SzIT fordításában: „Ők meg asztalt terítetek ...” Talán az Einheitsübersetzung szövegét követi.

az mondódik, hogy minden hívó, aki eszi és issza az ő testét és vérét, azok az egyház fejedelmeivé lesznek, és az apostolokkal hallják: Keljetek, ragadjátok meg a hit pajzsát, és Pál apostol fegyvereit, amivel ki tudjátok oltani az ördög tüzes dárdáját.⁷⁷

Babilon, az egész világ megzavarója elesik majd az Úr eljövetelekor, hiszen ezért vette magára az emberi testet, hogy az egészen elpusztuljon a világ végén.⁷⁸ Iz 21, 12 versét Jeromos iuxta tropologiam az egyház ajkára adja: Ki van bűn nélkül a bűnös húsban? Miért akartad ör magadra venni az emberi testet? Az ör, és ez a szamaritánus, aki az evangéliumban a megsérültet elviszi a fogadóba, így válaszol: „Eljön a reggel, s aztán az éjszaka.” Ennek jelentése: a népek sokasága számára felkelt az igazság napja, de a zsidók számára meg a sötétség érkezett el.⁷⁹ Az csak természetes, hogy Jeromos-t Iz 28, 16 verse „Nézzétek, egy követ helyezek el Sionon, egy értékes szegletkövet, egy erős alapkövet.” Pál apostol 1Kor 3, 10b. 11. verseire emlékezteti: „... az Istentől nekem juttatott kegyelemmel megvettem az alapot ... A lerakott alapon kívül, amely Jézus Krisztus, más senkit nem rakhat.” Szerinte erről a kőről prófétál Dániel (2, 34-35), amely kiszakadt a hegyből kezek érintése nélkül, és betöltötte az egész földkerekséget, és amely az isteni intézkedésre felvette az emberi testet, és benne lakott testi módon az istenség teljessége.⁸⁰ Meglepő módon értelmezi Iz 50, 2. versét: „Mert jöttem, és nem találtam férfit: felhangzott hívó szavam, és nem volt, aki meghallja.” Az Isten Jézus Krisztus megtestesülésében jött el, magára öltötte az emberi testet. Eljövetelekor nem volt férfi ill. ember, mert elhagyva az emberi képet, vadállatok és kígyók képét öltötték magukra. Az Úr Heródest gonoszságáért rókának nevezi, a farizeusokat viperák fajzatának, a szemérmetleneket kutyáknak⁸¹ és a gyönyöröket keresőket disznóknak.⁸² Az Úr eljött de nem talált embert, hívta őket, mint értelmes állatot, de népe nem hallotta meg a hangját.⁸³ Meglehetősen pozitív képet sugall Jeromosnak ezen fejtegetése. Az ember elveszítette emberi képét a bűn miatt. A megtestesülése által mintegy Jézus hozza vissza az igazi emberi képet. „... fájdalmaik férfija, aki tudta mi a szenvedés” az, hogy kiről beszél ez a prófécia, Jeromos számára nem vitás. Egyben érv és alkalom számára visszautasítani a doketista eretnokséget, miszerint Krisztus csak látszólag szenvedett. Ez a prófétai beszéd rámutat arra, hogy Krisztus valóságos emberi testet és lelket vett magára.⁸⁴ Az eddigiekkel szemben újdonság ebben a magyarázatban a lélek kihangsúlyozása. Krisztus nemcsak az emberi testet, hanem a lelket is magára vette. Miért tartotta fontosnak kihangsúlyozni a lelket is? Ezzel jelzi az egész embert. Krisztus az egész embert vette magára, ami a lélek (anima) nélkül nem teljes. Eléggé nehezen értelmezhető Jeromos gondolatmerte, amikor 53, 7. versben a disciplina pascis nostrae super eum versrészt magyarázza. Ef 2, 14-t idézi: „Ő a mi békeségünk, amely a kettőt egyé tette, és a közbelső választófalat, az ellenségeskedést megoldotta testében, és kéksége által gyógyultunk meg.” „Ebből nyilvánvaló, írja Jeromos, ahogyan a megostorozott és széttépett test

⁷⁷ Vö. HIERONYMUS, 291–2, 15–25.

⁷⁸ Vö. HIERONYMUS, 293, 22–24.

⁷⁹ Vö. HIERONYMUS, 295, 39–48.

⁸⁰ ... corporaliter Vö. HIERONYMUS, 363, 30–45.

⁸¹ Itt nyilván a Mt 7, 6-ra gondol. Vö. HIERONYMUS, 550, 53.

⁸² Vö. HIERONYMUS, 550, 52. Ne vessétek gyöngyeiteket a disznók elé.

⁸³ ... animal rationale ... Vö. HIERONYMUS, 550, 55–60

⁸⁴ Vö. HIERONYMUS, 589, 55–65.

magán hordja a sértés jegyeit ..., úgy a lelke is valóban szomorkodik értünk, nehogy a részleges igazság és a részleges hazugság nyerjen hitelt Krisztusban.”⁸⁵ Témánk szempontjából érdemes felfigyelni a test és a lélek párhuzamában a szenvedő Krisztus személyében. Az egész ember jelölésére használja ezt a szópárt. Az 53, 12 versének első részét: „Ezért osztályrészül sokakat adok neki, és hatalmasok lesznek a zsákmánya.” Megtestesülésével Krisztus legyőzte az erős ellenséget, és kifosztotta házáat.

A test, mint az ember gyengeségének és mulandóságának kifejezése

„Izajásnak, Ámoc fiának látomása ...” magyarázatában Jeromos a látás elsőbbségéről elmélkedik. A próféták először a látásra nyernek meghívást, jóllehet ritkán tudósítanak arról, amit látnak, hanem inkább arról, amit hallanak. Az ember esetében a látás elsőbbségét tanúsítják a következő szentírásidézetek: Tekintetem hozzád emelem, hozzád, aki az égben trónolsz. (Zsolt 122, 1). De Jézus mondása az apostoloknak: *Emeljétek fel szemeteket, és nézzétek meg a szántóföldeket: már megérték az aratásra.* (Jn 4, 35b.) Ilyen szemekkel rendelkezik a mennyasszony az Énekek énekében, amikor a jegyes mondja: Megigézted a szívem, jegyesem, húgocskám, megigézted a szívem szemednek egyetlen egy pillantásával. (Én 4, 9). Az evangélium tanúsága is ezt állítja: Testednek fénye a szem. (Mt 6, 22). A szem és a látás képessége a test képességei között az egyik legfontosabb.⁸⁶ Ezzel ellentétben a test vak részéről / azaz a hátáról beszél, amit a nép megtévesztői, félrevezetői felhasználnak, azért, hogy Sion népét félrevezessék. A hát az a testrész, ahol az ember látása nem érvényesül, tehát a test vak része (caecam enim corporis partem decipere festinant). A zsoltáros is hasonló helyzetről beszél: „... nyilat helyeznek a hűrra, hogy az igaz szívűeket a sötétségben leterítsék.” (Zsolt 10, 2) Ezek a becsapók akkora tekintélyt tulajdonítanak maguknak, hogy se jobbat, se balt, azaz se jót, se rosszat tanítványaik ne beszéljék meg értelmesen, és csak parancsolóikat kövessék. Ezeket az Úr megakadályozza, hogy ne közelíthessenek többé a néphez. Ezt a magyarázatát a Septuaginta verziójára alapozza.⁸⁷

A test az ember mulandóságának, gyengeségének gyakori kifejezője. A test, a gazdagság szépsége és virága Isten ítélő tüzében porrá válnak. A test az isteni büntetésnek is a helye.⁸⁸ A test minden szörzetének a fejtől a lábig leborotválása hasonlóvá teszi Júda férfijait az elpuhult emberekhez, és a meggyalázott asszonyokhoz. Szakálluk elvesztése, egyben férfiaságuk

⁸⁵ Ex quo perspicuum est, sicut corpus flagellatum atque laceratum signa iniuriae in vibicibus ac livore portabat; ita et animam vere doluisse pro nobis, ne ex parte veritas, et ex parte mendacium credatur in Christo. Vö. HIERONYMUS, 590, 55-65.

⁸⁶ Vö. HIERONYMUS, 5–6, 35–45.

⁸⁷ Jeromos megjegyzi, hogy a LXX sok mindenben eltér a hébertől. Szokása szerint mindkét verziót magyarázza: Primum ergo de vulgata editione tractabimus, et postea sequemur ordinem veritatis. „Először az elterjedt kiadást értelmezzük, és aztán áttérünk az igazság rendjére”. Hogy a vulgata editio Jeromosnál a LXX jelöli, az nem kétséges. Némileg meglepő az ordinem veritatis kifejezése, ami a héber szöveget jelöli. Ebben a sorrendben magyarázza Iz 30, 21 versét: először a LXX és majd a héber szöveg alapján, ami szerinte: könnyű és igaz magyarázat (facilis et vera explanatio est). Vö. HIERONYMUS, 391, 0–20.

⁸⁸ Vö. HIERONYMUS, 79, 5–15.

elvesztését is jelenti.⁸⁹ Amikor Babilont Isten haragja napján elpusztítják, nem könyörülnek fiaikon, sőt csecsemőiken sem, akiket nyilaik terítenek a földre (vö. Iz 13, 18) Jeromos megjegyzi, hogy a kisdedeken sebek nem kisebbek, mint maguk a testük.⁹⁰

Az angyalnak is van teste, amelyből Izajás próféta csak egy testrészt, (kezét) látja meghívástörténetben, amint az oltárról fogóval parazsat hoz, és megérinti a próféta ajkát (Iz 6, 6–7), azért, hogy a külső érintésre ne rettenjen meg.⁹¹ Az emberi test kicsinysége miatt hasonlítja Izajás próféta a föld lakóit a sáskákhoz, az élőlények egyik legkisebbikéhez.⁹² Az emberi test fogalmával magyarázza Iz 40, 27–31 verseit. Az Úr nem lankad és nem is fárad, nem lehet kifürkészni bölcsességét. Erőt ad az elfáradtnak, és az erőtlent megerősíti. Mivel sokan örvendeznek a testi egészségnek, és a serdülőkort és a fiatalságot öröknek képzelik, a próféta hozzáfűzi: a virágzókor hamar elfogy, és a robusztus test elhervad. Akik nem saját erejükben, hanem Istenben bíznak, és az ő irgalmát kérik, erőre kapnak, és erényből erényre haladnak: a sasokhoz hasonlóan tollakat öltönek magukra, és hallják: Megújul ifjúságod, akár a sasé (Zsolt 52, 5). A sasok tollazatuk cserélésével megfiatalodnak, és csak ezek tudnak csillogó szemeikkel a nap sugaraiba tekinteni. Hasonlóan a szentek is megfiatalodnak azáltal, hogy magukra öltik a halhatatlan testet, és Krisztushoz a felhőkbe ragadtatnak.⁹³ Tírusz és Szidón ellen mondott prófétai beszédet (Iz 23, 11b–12) Mt 12, 22-ből kiindulva értelmezi. Amikor Jézus Tírusz és Szidón vidékén járt, egy kánaáni asszony jött eléje. Jeromos számára minden tévelygő lélek a világ áramlataiban helyezkedik el, és mindenféle tanítás szele veszi őt körül. Ezek a lelkek Kánaánban élnek, amelynek jelentése: háborgás vagy izgatottság (*fluctuatio, sive commotio*). Ezért nevezi Dániel is a házasságtörő öreget, Kánaán és nem Júda ivadékának (Dán 13, 56). Bárkit is megragad az ördög a különböző szenvedélyek zavargásában, és a gyalázatos megszegyenyítésre adja, azért, hogy bemocskolja a testet élvezetekkel és ocsmányságokkal. Az ilyen Szidón fia vagy leánya.⁹⁴ Tehát a lélek, amelyet a tévtanítások tartanak hatalmukban, a testen megnyilvánul ennek eredménye.

Iz 25, 11-ben a próféta Moáb ellen beszél: „És ha kiterjeszti a kezét, mint az úszó az úszásra, az Úr meggyalázza kevélységében, bármilyen ügyesen is mozgatja a kezét.” Jeromos magyarázatában úszásnál nemcsak a kezeket, hanem a testet is ki kell nyújtani.⁹⁵

Amikor Iz 51, 4-ben olvassuk: Figyeljete rám, én népem és törzsem ...⁹⁶ A Septuaginta: Hallgassatok, hallgassatok engem ... Jeromos szellemes magyarázattal intézi el a Septuaginta verzióját: Azért hangzik el kétszer egymás után a hallgatni ige, hogy ezzel is érzékeltesse,

⁸⁹ Vö. HIERONYMUS, 108, 15–21.

⁹⁰ Vö. Hieronymus, 164–5, 1–6, PL 158

⁹¹ Jeromos fogalmazása nem értelmezhető könnyen. „Manus autem et a Deo et Seraphim mittitur, út propheta sui corporis membrum videns, tactu non terreatur externo.” A kéz kié: Istené vagy az angyalé? Ki vagy mi küldetik: Egy kéz Istentől és egy angyal? A szöveg nem értelmezhető pontosan.

⁹² Vö. Hieronymus, 463, 40–43, PL 409a.

⁹³ Vö. Hieronymus, 467, 48–55, 412a.

⁹⁴ Vö. HIERONYMUS, 311–312, 1–20, PL 278.

⁹⁵ Vö. HIERONYMUS, 328, 25–32, PL 292.

⁹⁶ Attendite ad me, attendite ad me, populus meus et tribus mea ... áll a Vulgatában. Az Einheitsübersetzung és a SzIT fordítása népekkel és nemzetekkel fordít. Nem egészen érthető, miért?

nemcsak a testi fülekkel, hanem a lélek értelmével is kell hallgatni az Urat.⁹⁷ Itt a lélek és a test párhuzamban állnak, és az előbbi a magasabb emberi szintet képviseli.

Iz 56, 10–12 versei Júda vezetőiről beszél, akiket néma kutyáknak nevez a próféta, akik többek között szeretnek heverészni és szunnyadni. Ez Jeromos számára megegyezik a fekvőhely szeretetével, ami egyenlő a testi gyönyörök szeretetével.⁹⁸ De a test nemcsak a bűnnek a helye, hanem az önsanyargatásnak is, amely által a bűnök bocsánatot nyernek.⁹⁹ Az ember hajlamos magát mentetgetni, amikor Isten ellene beszél. Bűneinket Istenre hárítjuk, és mentetgetőzünk bűneinkben: A test vágya legyőz engem, az ifjúság izgatószerere legyőz, az Istentől ilyennek teremtettem, a szegénység lopáshoz vezet.¹⁰⁰

A corpus és a caro fogalmak egymás mellett állnak, ahol a corpus a feltámadás utáni halhatatlan, lelki és romolhatatlan testet jelöli, a hajdani halandó és romlandó test (caro) szenvedélyeivel szemben.¹⁰¹

Test és lélek (corpus et anima)

Az emberi lélek Isten új üdvrendjében fontosabb, mint a test. Iz 43, 16–21 részt magyarázva az újszövetségi üdvrendben látja megvalósulni ezt a prófécíát, amikor nemcsak a Vörös-tengeren át készít utat, hanem a világ nagy pusztaságában. Nemcsak egy folyam, és nemcsak egy sziklából tör fel víz, hanem sok folyam, amelyek a szomjazó lelkeket üdítik fel, ahogyan a korábbiak a testeket. Magyarázatában spiritualizálja a szöveg értelmét. A folyamok és a források a kegyelemnek a jelképei.¹⁰²

A testi fenyítésnél fontosnak tartja kihangsúlyozni, Istennek nem az a célja, hogy büntessen, hanem hogy megjavítson. A sebekből orvosságnak kellene fakadnia. A lélek vidámsága enyhíti a test fájdalmát, hogyha azonban a testi betegséghez csatlakozik a lelki betegség is, megkétszereződik a gyengélkedés. Az érzés és a tagok közül a fejé a legfontosabb hely, ahol a látás, szaglás, hallás és ízlelés van. Ha a fej fáj, minden testrész gyengélkedik. Izajás mintegy metafora által tanítja, hogy a fejedelmektől a legtávolabbi népig, a tanultaktól a tanulatlanokig semmiben sincs egészség.¹⁰³

A test és a lélek szoros kapcsolata jut kifejezésre Iz 26, 14. verséhez írt fejtegetésében is. Saját fordítása után, a LXX verzióját is figyelembe veszi, ahogyan ez jellemző kommentárjára, amikor eltérést állapít meg a két verzió között.¹⁰⁴ A Septuaginta szövege (neque medici

⁹⁷ Vö. HIERONYMUS, 560, 11–15, PL 483.

⁹⁸ Vö. HIERONYMUS, 637, 35–40. PL 544.

⁹⁹ Vö. HIERONYMUS, 665, 30–32, PL 565.

¹⁰⁰ Vö. HIERONYMUS, 670, 65–68, PL 570.

¹⁰¹ Vö. HIERONYMUS, 677, 50–60, PL 575.

¹⁰² Vö. HIERONYMUS, 492, 40–45, PL 432.

¹⁰³ Vö. HIERONYMUS, 11, 1–25, PL 29.

¹⁰⁴ Vul: Morientes non vivant gigantes non resurgant propterea visitasti et contrivisti eos et perdidisti omnem memoriam eorum. LXX: Mortui enim vitam non videbunt; neque medici suscitabunt. Idcirco induxisti et perdidisti, et tulisti omne masculum eorum. Symmachus more suo manifestius: Mortui non vivificabunt; gigantes non

suscitabunt) nyilvánvalóan a költők meséit ítéli el, akik azzal kérkednek, hogy Aiszkülapiosz feltámasztotta Virbius-t.¹⁰⁵ Az Isten irgalma nélkül azonban nincs sem feltámadás, sem gyógyulás, és a gyógyítás művészete semmit sem ér. Hacsak az Úr nem építi a házat ... (Zsolt 126, 1.2.). Ha az Úr nem gondozza a bágyadtat, az orvosok hiába fáradoznak és vágyakoznak a betegek meggyógyítására. Hogyha az Úr nem őrzi meg az egészséget, hiába őrzik azok, akik az egészség törvényeit könyvekben adják ki. Akik egészségesek, mindig is mondják nemcsak testi, hanem lelki egészségük birtokában: *Áldjad lelkem az Urat, aki meggyógyítja minden gyengeségedet.*¹⁰⁶

Fontosnak tartja kiemelni, hogy Isten a test és a lélek teremtője Iz 43, 1. versének értelmezésében. A kor szokásos magyarázatával összhangban két Izraelről és két Júdáról beszél. Az egyik szellemi (spiritualis) a másik meg testi (carnalis). A testi Izrael vagy Júda az, amelyik nem akart hinni a Megváltóban. A szellemi / lelki Izraelt az apostolok kórusa alkotja, Krisztus első egyházát a zsidók köréből gyűjtötte össze.¹⁰⁷

A testi és a lelki javakat állítja szembe Iz 55, 2b értelmezésében: *Hallgassatok ide, figyeljetek rám, akkor jót esztek, és lakjék jól kövérségben lelketek.*¹⁰⁸ Itt ne gondoljon az olvasó testi, hanem lelki javakra. A próféta nem a testi, hanem a lelki hallásról beszél. Nem a testnek javait kéri, hanem a lelkieket. A javak, amelyeket az Isten a léleknek ígért, nem gazdagság, sem testi egészség, sem világi rangok, amelyeket maguk a filozófusok közömbösnek tartanak, azaz se nem jók, se nem rosszak önmagukban, és használóik minősége szerint változnak. Ha pedig lélek javainak az őszinteséget és az erényeket tartják, nem a szegénység és a test gyengesége, és a kapott alacsony származás, hanem minden káros szenvedély alkotja a valóban rosszat.¹⁰⁹ Ábrahámnak nem azért voltak javai, mert gazdag volt, hanem azért, mert jól használta a gazdagságot. Lázár, aki az ő kebelén nyugodott, nem mert elszenvedte a rosszat, és a szegénységgel elszenvedte a betegségek kínjait, amelyet rossznak tartanak ebben a világban, igazi javakat kapott. Így az a bíborban gazdag jó dolgokat kapott, ami neki volt jó, aki azokat jónak tartotta, de ellenkezőleg Lázár megkapta a rosszat életében. De nem neki volt rossza, aki elszenvedte, hanem azoknak, akik ilyennek látták.¹¹⁰

„Az Úr lelke nyugszik rajtam, mert az Úr kent föl engem.” (Iz 61, 1) Jeromos fontosnak tartja kihangsúlyozni: nem az ószövetségi papokéhoz hasonló testi felkenésről beszél a próféta,

suscitabunt. Propterea visitasti, et contrivisti eos, et disperdidisti omnem memoriam eorum. Vö. HIERONYMUS, 337, 1–5.

¹⁰⁵ Itáliai istenség, akit azonosítottak Hyppolitosszal, akinek lovait Poszeidon tengeristen szörnyetege megijesztett, és azok gazdájukat halálra taposták. A görög mitológia szerint Aiszkülapiosz támasztotta fel. Vö. http://en.wikipedia.org/wiki/Hippolytus_%28mythology%29

¹⁰⁶ Vö. HIERONYMUS, 337–8, 20–35, PL 300.

¹⁰⁷ Vö. HIERONYMUS, 489, 65–75, PL 428.

¹⁰⁸ Iz 55, 2b estében a SzIT elhagyja a נפש nefes-t, a lelket. Mással nem magyarázható, mint az Einheitsübersetzung követésével, amely szintén elhagyja a lelket: ... und könnt euch laben an fetten Speisen.

¹⁰⁹ Vö. HIERONYMUS, 619, 8–20, PL 530.

¹¹⁰ Vö. HIERONYMUS, 619–20, 20–29, PL 530–531.

hanem lelkiről (unctio spiritualis).¹¹¹ Az egész prófétai szakaszt Lukács 4, 18-19 alapján értelmezi, amikor Jézus a názáreti zsinagógában olvasásra jelentkezett.¹¹²

Jeromos gyakran beszél az emberről, mint testi és lelki lényről. Jóllehet két alkotó elemből áll az ember, de szoros egységben egymással. Ezt érzékelteti a következő veretes megállapítása: A lélek megítélése a test magatartásában nyilvánul meg. (animae iudicium corporis habitudine demonstraret) Tehát a test megnyilvánulásai nélkül a lélekről vajmi kevés tapasztalatot szerezhethünk, keveset mondhatunk. Ugyanakkor az ember élete túlmutat a testen, és a lélek az emberben a jobb alkotóelemnek bizonyul Jeromos gondolkodásában.¹¹³

Test és feltámadás

A test fogalma alkalmat ad Jeromosnak a feltámadásról is beszélni. Jó néhány magyarázatában fontosnak tartja kiemelni, hogy a test támad fel. Iz 51, 6 verse kapcsán igazi eszkatológiát fogalmaz meg Jeromos. *„Emeljétek fel tekinteteket az égre, és nézzetek a földre le. Bizony szétoszlik az ég, mint a füst, a föld, mint a ruha, úgy elavul, és lakói elenyésznek, akár a féreg. De szabadításom örökre megmarad, és igazságomnak nem lesz vége soha.”* Az Úr szabadítása az ég és a föld pusztulását is túléli. Ennek kapcsán Jézus tanítása jut eszébe: *Az ég és a föld elmúlnak, de az én igém soha el nem múlnak* (Mt 24, 25). A Zsolt 101, 26. 27. kapcsán *„Az idő kezdetén te teremtetted az a földet, és az ég a te kezéd alkotása. Ezek elmúlnak, de te megmaradsz, és mint a köntös elavulnak mind. Cseréled őket, mint a ruhát, és megváltoznak”* Ebből arra következtet, hogy az ég és a föld nem semmisül meg, hanem jobbá alakul át. Az ég és föld, sőt az egész teremtett világ sóhajtozik és szülésben van, várja az Isten fiainak megnyilvánulását. *„Nemcsak az emberek lelkei, amelyek halhatatlanok, hanem a teste is dicsőségesen átlényegülnek.”*¹¹⁴ Ahogyan az ég, és föld mulandóságnak vannak alávetve, hasonlóan az emberek is, akik a földön élnek. Mindez nem a megsemmisülésre irányul, hanem a régi gonoszság feloldására és megújulásra a jövő dicsőség céljából. Jellemző Jeromosra, hogy az Újszövetségből vett idézetekkel tovább vezeti a prófécia magyarázatát: 2Pét 3, 7. 10 versei alapján tűz által pusztul el ez a világ. Hozzáfűzi, hogy a világ filozófusainak véleménye szerint is a most megtapasztalt dolgok tűzben pusztulnak majd el.¹¹⁵ Ha az ember lelke halhatatlan, és a test feltámad, akkor az ég és föld sem semmisül teljesen meg, hanem átváltozik.¹¹⁶

¹¹¹ Vö. HIERONYMUS, 706, 25, PL 599.

¹¹² Vö. HIERONYMUS, 707, 28–60, PL 599.

¹¹³ Vö. HIERONYMUS, 751, 29–30, PL 636.

¹¹⁴ Et non solum animae hominum, quae immortales sunt, sed et corpora commutentur in glorificatam substantiam. Vö. HIERONYMUS, 562, 25–27. PL 585B. A CCSL és a PL kiadásban a szöveg idézi az 1Kor 15, 51. Sajnos nem egyezik meg sem a Vulgata, sem a Nestle-Aland szövegével: Jeromos kommentárjában ez áll: Omnes quidem dormiemus, sed non omnes immutabimur. Mindegyikünk meghal (alszik), de nem mindegyikünk változik át. Pont ennek az ellentéte áll a kritikai kiadásokban. Vulgata: Non omnes quidem dormiemus, sed omnes immutabimur. Nestle-Aland: Πάντες οὐ κοιμηθήσομεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα,

¹¹⁵ Quae quidem et philosophorum mundi opinio est, omnia quae cernimus igni peritura. HIERONYMUS, 562, 38–39, PL 587C.

¹¹⁶ Vö. HIERONYMUS, 562–563, 55–60, PL 486.

A héber szöveget sok modern fordításnál pontosabban adja vissza Jeromos Iz 52, 1 versében: a szent városa (civitas sancti). A Septuaginta πόλις ἡ ἁγία = szent város.¹¹⁷ Felidézi Mt 27, 53-t: Az Úr feltámadása után néhány megholtak a teste megjelent a szent városban, amely a káromkodás és az Úr ellen emelt kezek miatt nem nevezhető szent városnak. A szent város, inkább a lélek állapotát jelöli, amely ha bűnbánatot tart, visszanyeri korábbi erejét, és a szent lakóhelyének nevezik, Isten temploma lesz, és nem megy át rajta semmilyen körülmételetlen és tisztátalan beszéd.¹¹⁸

Kommentárja 18. Könyve Iz két utolsó és egyben eszkatológikus fejezetét tárgyalja. A bevezetőben elővételezi a prófétai szöveg fontosabb témáit, és ezek között az első helyen beszél a feltámadásról, tudniillik a lelkek és az emberi test állapotáról, a jövő dolgainak ígérteréről, arról, hogy hogyan kell befogadni és értelmezni János Apokalipsziséét,¹¹⁹ amit, ha szó szerint értelmeznék, akkor judaizmusba esnének, mondja az egyházatyja. Ha lelkileg fejtegetjük, ahogyan íratott, akkor sok régebbi szerző véleményének mondunk ellent.¹²⁰ Aztán a millenárisok nevetséges meséiről is szót ejt, akik János Apokalipsziséét szó szerint értelmezik, és annyira szeretik a földet, hogy Krisztus országában a földiekre vágyakoznak. Azonban megvallja a test romolhatatlan és halhatatlan feltámadását, amikor a dicsősége, de nem a lényege változik meg. Így lehet elkerülni a zsidó és az eretnek tévedést. Az egyik csoport a testé, és csak a testet szeretik, a mások pedig Isten adományaival szemben hálátlanok, és megtagadják annak birtoklását, amit Krisztus születésében és feltámadásában magára vett.¹²¹ Jézusnak feltámadása után valóságos teste volt. Idézi Jn 20, 27-t ennek bizonyítására: „Nézzétek kezeimet és lábaimat, hiszen én vagyok: érintsetek és ítéljétek meg magatok, hiszen a léleknek nincs teste és csontja, ahogyan engem láttok. Ezeket mondván, megmutatta nekik kezét és lábát. Később Tamásnak is ezt mondja: Tedd ide az ujjadat, és lásd kezeimet; nyújtsd ki kezedet, és helyezd oldalamra; és ne légy hitetlen, hanem hívő. Azért vesz a feltámadt Úr eledelet magához, hogy ezzel is megerősítse a test valóságosságát (veritatem corporis). Hasonló okból parancsolta meg, hogy adjanak Jairus feltámasztott leányának, és Lázár is az Úrral együtt étkezik, hogy ne tartsák őt is csupán szellemnek (phantasma). De ebből a millenárisok tévesen arra következtetnek, hogy a feltámadás után majd eszünk és iszunk, és azt gondolják, hogy a romolhatatlan és halhatatlan testet földi étellel kell táplálni. A feltámadásba vetett hitet erősíti meg az étkezés.

Iz 24, 20 versénél: „*Inog a föld, mint a részeg, s leng, mint a hevenyészett kunyhó. Úgy ránehezedik gonoszága, hogy elesik, s többé már nem kel fel (ut resurgant).*” Jeromos igyekszik eloszlatni az olvasóban minden kételyt a feltámadással kapcsolatosan. Nem az emberek és a föld lakói feltámadásnak a tagadása ez a vers, de nem is a földi érintkezés, és a hajdani élet állapota. Amikor az emberi testek feltámadnak, a lelkek, amelyek azelőtt levetették, most magukra öltik a

¹¹⁷ Héberül ez áll: עִיר הַקֹּדֶשׁ = a szent városa. Einheitsübersetzung: du heilige Stadt! King James: the holy city. Káldi és SzIT: te szent város!

¹¹⁸ Vö. HIERONYMUS, 574, 15–35, PL 495.

¹¹⁹ Itt szándékosan használom az Apokalipszisz szót a katolikus szóhasználatban szokásos Jelenések könyve helyett, hiszen ez jobban megragadja a teológiai problémát.

¹²⁰ Vö. HIERONYMUS, 740, 10–15. PL 627.

¹²¹ Vö. HIERONYMUS, 741, 40–47. PL 428.

testet, és Istentől vagy jót, vagy rosszat kapnak, aszerint, hogy melyiket gyakorolták a földön.¹²² Jeromos a lélek és a test szétválását a halál pillanatában vallja.¹²³

Feltámadása után Krisztus romolhatatlan és halhatatlan testet vesz magára. Akik követik őt, fehérlovakat és romolhatatlan, azaz halhatatlan testet használnak. A különböző eszközök, amelyek által az emberek eljutnak a hitre, angyalok, vagy szent férfiak, akik emberekből angyalokká lettek.¹²⁴

¹²² Vö. HIERONYMUS, 322, 25–35, PL 286.

¹²³ Vö. HIERONYMUS, 342, 40–45. PL 304.

¹²⁴ Vö. HIERONYMUS, 791, 52–61. PL 671.

Körperverständnis im Jesajakommentar von Hieronymus

Oláh Zoltán, Gyulafehérvár - Kolozsvár

Diese Studie blickt zuerst auf die Art und Weise, wie Hieronymus den Begriff בָּשָׂר Fleisch, Körper aus Jesajabuch in seiner lateinischen Bibel übersetzt, und wie er dieses Wort in seinem Jesajakommentar auslegt. Aber nicht nur die Bibelverse mit בָּשָׂר werden kurz beobachtet, sondern auch die Kommentarstellen, wo die lateinischen Wörter caro und corpus vorkommen. Diese Studie gliedert sich folgendermaßen:

1. Caro – Körper-Biblestellen
2. Corpus – Körper, Fleisch Biblestellen
3. Die allgemeine Verwendung von corpus im Jesajakommentar
 - 3.1. Corpus – als Bezeichnung des menschgewordenen Logos
 - 3.2. Corpus – als Bezeichnung menschlicher Schwäche und Sterblichkeit
 - 3.3. Corpus – Anima. Die parallel verwendeten Worte: Körper und Seele

Das Körperverständnis von Hieronymus ist grundsätzlich mit dem in Einklang, was in der patristischen Literatur erwartet wird. Interessant sind aber die nuancierten Auslegungen dieses biblischen Wortes. Anhand der jesajanischen Texten spricht er oft über die Schwäche und Sterblichkeit des Menschen. Oft bietet sein Jesajakommentar spannende Erörterungen über das Problem der Alterung, der Krankheit und der nachlassenden Kräfte. In der Lehre der Kirche fest verwurzelt drückt seinen Glauben an die Auferstehung aus. Seine Einsichte über den auferstandenen Leib des Herrn und die noch ausstehende Auferstehung aller Menschen im jüngsten Gericht bieten ganz interessante Lektüre. Der Leib ist der Ort der Strafe Gottes, aber auch der Ort des Heiles. Leib und Seele gehören aufs engste zusammen. Das Gericht über die Seele zeigt / offenbart sich im Verhalten des Leibes. *Animae iudicium corporis habitudine demonstraret*. Ohne die konkrete Erscheinung des Leibes könnte man kaum was über die Seele aussagen. Aber auf der anderen Seite geht die Seele über den Leib hinaus, lebt nach seinem Tod weiter, und konstituiert den besseren Teil der Seele und Leib Einheit im menschlichen Leben.